

Oikeuskanslerinvirasto, PL 20, 00023 VALTIONEUVOSTO

Asia: Pyyntö oikeuskanslerille tarkoin valvoa hallituksen iltakoulussa 27.10.2010 ja muulloinkin mahdollista hallituksen linjausta elämäntarkastustiedon oppilaiden pakottamisesta perusopetuksessa uskonnonopetukseen ”maailmanuskontojen” opetuksen muodossa ja tarvittaessa puuttua tähän linjaukseen.

Oikeuskanslerille

Perustuslain mukaan oikeuskanslerin tehtäviin kuuluu valvoa valtioneuvoston virkatointien lainmukaisuutta. Oikeuskanslerinvirastossa lakiehdotuksia niiden perusteluineen sisältävien hallituksen esitysten asianmukaisuutta tarkastetaan perustuslain kannalta ja erityisesti perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. Sen tähden oikeuskansleri osallistuu myös hallituksen iltakouluihin.

Tähän nojaten pyydän, että oikeuskansleri on erityisen tarkkaavainen hallituksen linjauksen suhteen tarkastelemassani kysymyksessä ja tarvittaessa puuttuisi linjaukseen oikeuskanslerin toimivallan rajoissa.

Selvitän nyt pyyntöäni tarkemmin.

Perusopetuksen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden sekä perusopetuksen tuntijaon uudistamista valmistellut työryhmä jätti 1.6.2010 ehdotuksensa *Perusopetus 2020 — yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako* [Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1], jonka mukaan perusopetuksen oppimäärän kaikille yhteisiin aineisiin lisättäisiin etiikka. Helsingin Sanomien 23.10.2010 mukaan opetusministeri Henna Virkkunen aikoo kuitenkin olla esittämättä tätä oppiainetta sen saatua lausuntokierroksella vahvaa kritiikkiä osakseen.

Kirjoitin oikeuskanslerille 29.9.2010 tästä etiikka-oppiaineesta. Koska olisi ollut hyvin suuri vaara, että mahdollinen kaikille yhteisesti opetettava etiikka saisi opetussuunnitelman perusteissa osaksi tai kokonaan uskonnollisen etiikan sisällön, mikä silloin rikkoisi ateistien ja yleensä uskontoihin sitoutumattomien perus- ja ihmisoikeuksia, niin vaadin, että hallituksen esityksen perusteluissa olisi mahdollinen kaikille yhteisesti opetettava etiikka luonnehdittava tunnustuksettomaksi sekulaarin mielessä, vailla uskontojen viitekehystä, jolloin luonnehdinta olisi ohjannut Opetushallitusta oikealla tavalla etiikan opetussuunnitelman perusteiden laadinnassa.

Tämä huoleni etiikan opetuksen tunnustuksettomuudesta nyt poistuisi ainakin lasten perusopetuksen osalta. **(Huoleni kylläkin säilyy aikuisten perusopetuksen osalta, ja siksi aiempi kirjeeni on edelleenkin ajankohtainen.)** Haluaisin kuitenkin todeta, että työryhmän olisi pitänyt ehdottaa etiikan sijasta oppiaineeksi filosofiaa siten, että sen opetus olisi painottunut etiikkaan. Tämä olisi taannut opetuksen luonteen tunnustuksettomuuden ja oppiaineen itsenäisen aseman, jolloin ehdotus olisi myös saanut aivan toisenlaisen arvioinnin lausunnoissa.

Lainaan suoraan Helsingin Sanomien artikkelia:

Opetusministerin mukaan olisi kuitenkin tärkeää, että kaikille oppilaille eli eri uskontokuntiin kuuluville tai niihin kuulumattomille olisi yhteistä opetusta esimerkiksi maailmanuskonnoista.

”Se voitaisiin järjestää opetussuunnitelma-asiana yläluokille”, Virkkunen arvioi.

Perusopetuslain mukaan Opetushallitus määrää oppiaineiden tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä opetussuunnitelman perusteissa.

Mutta yhteinen opetus maailmanuskonnoista (siis muista kuin kristinuskosta) ei olisi pelkkä opetussuunnitelma-asia. Se olisi sitä, jos uskonnonopetus ensin lailla lakkautettaisiin ja uskontojen esittely sitten siirrettäisiin historian ja maantiedon opetukseen.

Nyt kuitenkin opetusministeri tarkoittanee yhteisellä opetuksella, että mitään uutta oppiainetta ei sitä varten (lakkautettaisi eikä) perustettaisi ja että kyseinen opetus ei myöskään olisi osa historian ja maantiedon opetusta. Ymmärränkin opetusministerin tarkoittavan, että maailmanuskonnoista opetettaisiin uskonnon opetuksessa ja elämänkatsomustiedon opetuksessa. Yhteinen opetus vaatisi tällöin, että elämänkatsomustiedon opetusryhmät yhdistettäisiin uskonnon eri opetusryhmien kanssa saamaan samaa opetusta. Mutta tämä puolestaan merkitsisi, että elämänkatsomustiedon oppilaat pakotettaisiin uskonnonopetukseen. Se taas ei olisi pelkkä opetussuunnitelma-asia. Päinvastoin, se vaatisi perusopetuslain uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetusta koskevan pykälän muutosta. Tämä muutos taas olisi mahdollista tehdä vain perustuslain säätämisen järjestyksessä. Toisaalta edes vuonna 1922 annetussa tällä tavalla säädetyssä uskonnonvapauslaissa ei uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomia oppilaita pakotettu uskonnonopetukseen.

Opetusministeri Henna Virkkusen ehdotus maailmanuskontojen opetuksesta voidaan jäljittää Suomen evankelis-luterilaisen kirkon etiikka-oppiainetta vastustaneeseen lausuntoon 18.8.2010 työryhmän ehdotuksesta: ”Dialogitaitoja voidaan kehittää edelleen esimerkiksi oman uskonnon tai elämänkatsomustiedon opetukseen kuuluvalla, kaikille yhteisellä maailmanuskontojen opetuskokonaisuudella.” Samoin Suomen uskonnonopettajain liiton SUOL ry:n etiikka-oppiainetta vastustaneeseen lausuntoon 2.9.2010: ”(SUOL) pitää tärkeänä, että vuosiluokilla 7–9 yksi neljästä vuosiviikkotunnista tulisi olla kaikille yhteinen maailmanuskontojen kurssi.” Työryhmälle tällaisen kannan oli esittänyt jo 8.4.2010 SUOL:n puheenjohtaja Hannu Koskinen. Opetus olisi siis todellakin uskonnonopetusta uskontojen tieteellisestä todellisuuskäsityksestä poikkeavine todellisuuskäsityksineen. Kuitenkin sen näissä lausunnoissa väitettiin olevan jopa etiikan opetusta. Elämää tarkasteltaisiin opetuksessa vain uskonnoista käsin.

Ateismi puolestaan ei ole uskonto. Se ei edes määrittelykseen vaadi uskontoja; naturalistinen käsitys ”luonto on koko todellisuus” sulkee pois uskonnot. Mutta vaikka uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomia on Suomessa miljoonan verran, ei koko termiä ateismi esiinny perusopetuksen elämänkatsomustiedon opetussuunnitelman perusteissa. Lukion elämänkatsomustiedon opetussuunnitelman perusteissa termi esiintyy kerran, mutta vasta viidennen eli viimeisen, syventävän ja siis vapaaehtoisen kurssin yhteydessä. Ateismiin kuuluu myös uskontokritiikki. Sen osuus opetussuunnitelman perusteissa on vielä vähempi ja lisäksi pahasti puutteellinen, eikä koske perusopetusta lainkaan. Maailmanuskontoja siis opetusministerin tavoitteen mukaan opetettaisiin elämänkatsomustiedonkin oppilaille, mutta ateismille tieteellisine uskontokritiikkeineen ei annettaisi vastaavaa osuutta edes itse elämänkatsomustiedon opetuksessa, saati sitten kaikille pakotettavan yhteisen uskonnonopetuksen ohessa.

Uskontokritiikki saattaisikin olla uskovien perus- ja ihmisoikeuksien vastaista varsinkin, kun opetukseen saattaisi osallistua tarkasteltavien eri maailmanuskontojen tunnustajia (tai siis tällaisten lapsia). Mutta samoin uskonnonopetus on uskonnottomien perus- ja ihmisoikeuksien vastaista. Asiaa ei kuitenkaan tule ratkaista siten, kuin opetusministeri aikonee, uskontoisten enemmistön vallalla, vaan perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta, johon yhteinen uskonnonopetus ei sovi.

Elämänkatsomustiedon opetukseen kuuluu nykyisellään myös eri uskontojen tarkastelu. Siksikään ei ole perusteita sille, että elämänkatsomustiedon opetus osaksikaan yhdistettäisiin uskonnonopetuksen kanssa, jälkimmäisen ehdoin.

On huomattava, että uskonnonopetukseen ja elämänkatsomustiedon opetukseen osallistumiseen oikeutetuista ja velvoitetuista on laissa tarkoin säädetty, ja sitä kautta on näiden oppiaineiden sisältö jo lainsäädännössä sidottu. Kertaan aiemmasta kirjeestäni tiedot tämän lainsäädännön kehityksestä.

Vuoden 1922 uskonnonvapauslaissa, joka siis säädettiin perustuslain säätämisen järjestyksessä, puhuttiin uskonnonopetuksesta ”jonkun uskontokunnan opin mukaan”, ja tästä opetuksesta vapautuksen saattoi saada vain tähän uskontokuntaan kuulumaton. Vuoden 1983 peruskoululaissa puhuttiin oppilaiden enemmistön uskontokunnan tunnustuksen mukaisesta uskonnonopetuksesta. Vuoden 2003 uskonnonvapauslainsäädännön uudistuksessa tunnustuksellisen uskonnonopetuksen termistä luovuttiin, mutta korostettiin, että muutos ei merkitse opetuksen sisällön muutosta, ja puhutaan oman uskonnon opetuksesta. (Opetus on kuitenkin edelleen tunnustuksellista sikäli, että uskonnon opit esitetään totena eli siis tunnustetaan. Siksi yllä halusin tarkentaa etiikan yhteydessä tarkoittavani tunnustuksettomuudella tunnustuksettomuutta sekulaarin mielessä.)

Vuoden 1983 peruskoululain mukaan uskonnonopetuksesta vapautetuille uskonnollisiin yhdys-

kuntiin kuulumattomille oppilaille oli opetettava elämäkatsomustietoa. Enää kyse ei ollut kaikille uskonnonopetuksesta vapautetuille tarkoitettusta uskontojen historia ja siveysoppi -oppiaineesta, eikä sen sisältö ollut enää tämän sisällön tavoin uskonnollista. Elämäkatsomustiedon sisältö ei olisi enää voinut ollakaan uskonnollista Vapaa-ajattelijain liitto ry:n pääsihteeri Erkki Hartikaisen kanneltua juuri tästä aiemman oppiaineen uskonnollisesta sisällöstä vuonna 1978 Genevessä kokoontuneelle YK:n ihmisoikeuskomitealle ja tämän annettua asiasta lausuntonsa vuonna 1981.

Tähän kehitykseen ei käy, että kaikki pakotettaisiin yhteiseen uskonnonopetukseen. Tätä toivon oikeuskanslerin hallitukselle tähdentävän.

Opetusministeri Henna Virkkusen tuore ehdotus myös ohittaa lausuntokierroksella annetuista 238 lausunnosta muut kuin nuo kaksi, sillä muut lausunnot keskittyivät työryhmän ehdotukseen, eivätkä osanneet varautua tällaiseen ehdotukseen. Sellainen ei ole hyvää säädösvalmistelua, jossa on korostettu asian kannalta merkityksellisten tahojen kuulemista. Tätäkin toivon oikeuskanslerin hallitukselle tähdentävän.

Dosentti Jouni Luukkainen

Puheenjohtaja

Pääkaupunkiseudun ateistit ry (www.ateistit.fi)

Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI

Puh. (09) 191 51443, (09) 7534 703; jouni.luukkainen@helsinki.fi

Tiedoksi:

Sivistyspoliittinen ministerityöryhmä